

Повышение валеологической компетентности учителя - это не самоцель, а необходимое условие и предпосылка для успешной деятельности педагога, база для организации эффективно-воспитательно-оздоровительного педагогического процесса.

Только заинтересованный учитель, коллектив единомышленников на собственном опыте познавшие ценности здорового образа жизни, целенаправленной работы над своим здоровьем, могут в полной мере передать валеологические знания учащимся и создать в школе и другом образовательном учреждении здоровую среду.

Литература

1. Апанасенко Г. А. Валеология как наука: лекция для врачей-курсантов. – К., 2001.
2. Вайнер Э. Н. Валеология. – М., 2005.
3. Гончаренко М. С., Ткаченко Г. В. и соавт. Валеологічне розвантаження школярів протягом навчального процесу. – Харків, 2005. – С. 7-12.
4. Дыхан А. Б., Кукушкин В. С., Трушкин А. Г. Педагогическая валеология. – Москва – Ростов-на-Дону, 2005. – С. 3-164.
5. Казин Э. М., Блинова Н. Г., Литвинова Н. А. Основы индивидуального здоровья человека. – М.: ВЛАДОС, 2000. – С. 75-100.
6. Коваленко В. И. Здоровьесберегающие технологии в начальной школе. – М., 2004. – С. 114-116.
7. Куинджи Н. Н. Валеология: пути формирования здоровья школьников: методическое пособие. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 139 с.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ

Гунченко О.О.

Криворізький державний педагогічний університет.

Фізичний розвиток дітей – один з об'єктивних та узагальнених параметрів здоров'я дитини, індикатор соціально-економічного благополуччя суспільства, а також санітарного та екологічного стану території. Дитячий організм надзвичайно пластичний, він знаходиться під постійним впливом як ендогенних (генетичних), так і середовищних факторів.

Фактори середовища являють собою надзвичайно велике різноманіття: це кліматогеографічні, соціальні, економічні, особливості харчування, рухової активності, характер трудової діяльності, освітній ценз і так далі. В даній роботі проводиться аналіз літератури, який розкриває характер та ступінь впливу соціальних факторів на фізичний розвиток.

Кінець XIX та початок XX століття характеризується підвищеною увагою дослідників до питання впливу соціального фактора на фізичний розвиток дітей і підлітків (Ф. Ф. Ерісман; А. Дик; Л. Виноградова-Лукирська; Н. В. Зак; А. П. Бондирєв; М. І. Берлінерблау; М. Є. Груздев. Автори зіставляли фізичний розвиток дітей і підлітків, що належать до різних соціальних груп: кадетських корпусів, гімназій, інститутів шляхетних дівць, учнів міських і повітових училищ, дітей міщан, дрібних ремісників, робітників, а також вихованців притулків. Було відзначено, що учні міських і повітових училищ, притулків відстають у фізичному розвитку від вихованців кадетських корпусів та дітей, які навчаються в гімназіях.

Про вплив зовнішніх факторів на кінцеву довжину тіла свідчать помітні розходження цієї ознаки в представників різних соціальних шарів, що спостерігаються майже у всіх країнах світу (М. В. Ігнат'єв (1959); Башкіров П. Н. (1962); Andersen et al (1974); Valsik, Labans (1975); Oliver (1977)). Відзначено, що в представників забезпечених шарів населення показники довжини тіла вище, ніж у незабезпечених, у межах однієї популяції. Про вплив економічного становища родини на ріст і розвиток свідчать дані I. Miesowicz (1964), Н. Kaufmann (1976). С. Glavce et al (1976) обстежував дітей, що живуть у центрі міста і на периферії: у центрі, в основному, живуть комерсанти, ремісники і постійні робітники, а на периферії – підлеглі робітники. Виявляється, що діти з центра мали кращий стан фізичного розвитку, порівняно з дітьми з периферії. Про вплив умов життя на фізичний розвиток свідчать дані Р. В. Сила, М. Е. Теосте (1971), М. С. Chamla et al (1961). Е. К. Андрюліс (1966, 1974) для виявлення впливу матеріального стану родини на фізичний розвиток, обстежував дітей, що виховуються в дитячих садках у денних групах та в цілодобових, відзначив, що діти, які знаходяться у дитячому садку протягом цілої доби, відстають у фізичному розвитку від своїх однолітків, але потім, через деякий час, це розходження згладжується.

Однак, на фізичний статус впливає не тільки макросоціальні фактори, але і мікросоціальні. Так, А. П. Апостол (1975) при дослідженні впливу догляду за дитиною, побутових умов, бюджету на одного члена родини відзначає, що при гарному догляді за дитиною середній річний приріст у представників чоловічої статі склав 47,3 %, при задовільному догляді – 46,0 %, а при поганому – 43,3 %. Імовірно, що рівень догляду за дитиною залежить від освітнього цензу матері. Про вплив освітнього цензу батьків на розвиток дітей свідчать дані О. М. Циборовской і ін. (1971), А. П. Лескова, А. Г. Гальченко (1975), Bhandari Nita, Baht Rajiv, Taneja Sunita, de Onis Mercedes, Bhan Maharajk (2002), вплив рівня культури батьків на фізичний розвиток відзначає Т. Н. Дунаєвська (1985). Цікаві дослідження провів Crooks Deboah L. (1999), який досліджував взаємозв'язок між соціально-економічними показниками домашнього господарства, довжиною та масою тіла і статусом харчування бідних районів східного Кентуккі, і дійшов висновку, що довжина тіла найбільш тісно пов'язана з рівнем освіти батька, статутом його зайнятості, а маса тіла - з рівнем освіти матері.

С. Г. Резніков, А. П. Денисов, В. А. Ширинський (1989), В. В. Безпалько (2003), вивчаючи фізичний розвиток позашлюбних дітей, прийшли до висновку, що показники фізичного розвитку (довжина і маса тіла) позашлюбних дітей від народження до одного року не відрізняються від показників дітей з повних родин. Але на другому і третьому році життя вони стають гірше за рахунок великої частки дітей з низьким ростом, а також з дефіцитом чи надлишком маси.

Годіна Є. З., Задорожна Л. В., Хомякова І. А. (1997) дослідили, що хлопчики більше реагують на зміну економічних факторів, в той час, як дівчатка – на зміну соціальних.

Праця у всіх її проявах (професійна, спортивна і так далі) є соціальним чинником, а чи має вплив у пренатальному періоді специфічність рухів матері на розміри тіла немовлят? К. А. Савченко, С. В. Заболотна (1988) при вивченні залежності розмірів тіла немовляти від занять матерів спортивною і худо-

жньою гімнастикою, знайшли, що в матерів, які займаються спортивною гімнастикою, немовлята в переважній більшості відстають у фізичному розвитку від контрольної групи, а при заняттях матері художньою гімнастикою розміри тіла немовляти не відрізнялися від контролю.

Соціально-економічні потрясіння (війни, голод) викликають зниження рівня фізичного розвитку. Так, А. О. Гермензон зіставив дані з 1921 по 1926 р. по Одесі, констатує зміни в показниках фізичного розвитку. Ю. А. Менделєва (1946), порівнюючи розвиток немовлят Ленінграда з 1933, 1938 – 1945 роки, знаходить зменшення розмірів тіла. Така ж тенденція в розвитку немовлят була відзначена Д. Т. Поповим (1969). Приведені дані свідчать, що в несприятливі роки Одеси: 1921-1922 р., Ленінграда: 1942-1943 р. відбувається погіршення фізичного розвитку. М. Swirko-Godycki (1969) знаходить, що на довжину і масу тіла негативно впливають окупація і голод. Однак дані про вплив окупації і війни на фізичний розвиток суперечливі. N. Wolanski, A. Lasota (1965) не знайшли впливу окупації на розвиток сільської молоді. Імовірно, це пов'язано з тим, що тиск окупації в сільській місцевості трохи менше, ніж у місті, а продуктів харчування більше. А, як відомо, вміст білка в їжі сприяє збільшенню довжини тіла (Henrotte J. G. 1980). I. M. Tanner (1992) вважав, що харчування дітей відіграє провідну роль, як в рості окремої дитини, так і у явищах акселерації в цілому. Про вирішальний вплив повноцінного харчування на фізичний розвиток дітей раннього дитячого віку вказують праці Michaelsen K. F., Weaver L., Branca F., Robertson A. (2001), Casey P. H., Szeto K., Lensing Sh., Bogle M., Weber J. (2001), Alaimo K., Olson C. M., Frongillo E. A. (2001).

Вплив соціально-економічного фактора відзначено не тільки на антропометричному матеріалі, але і на палеостелогічному. Р. Янкаускас (1990) досліджував жителів Литви XV-XVIII ст., що належали до різних соціальних груп: сільське населення, міське, представників світської і духовної аристократії, що поховані у

Вільнюському кафедральному соборі, виявив, що найбільш високі показники були в аристократії.

Література

1. Андрюлис Э. К. Влияние некоторых социально-экономических факторов на общий уровень физического развития // Вопросы антропологии. - М.: МГУ, 1966, вып. 22. - С. 97-101.
2. Андрюлис Э. К. Социальное и биологическое в развитии детей сельского и дошкольного возраста // Соотношение биологического и социального в развитии человека. — М., 1974. - С. 6-8.
3. Апостол А. П. Влияние факторов микросоциальной среды на физическое развитие детей первого года жизни в сельской местности МССР // Основные закономерности роста и развития детей и критерии периодизации. — Одесса, 1975. - С. 88-89.
4. Вашкиров П. Н. Учение о физическом развитии человека. - М.: Наука, 1962. - 340 с.
9. Година Е. З., Задорожная Л. В., Хомякова И. А. Роль географических и социальных факторов в структуре возрастной изменчивости морфологических признаков у детей и подростков // Краткие сообщения о научных работах НИИ и музея антропологии им. Д. Н. Анучина за 1995 – 1996.-М., 1997.-С. – 54-64.
10. Груздев М. Е. О нормальном весе и окружности груди детей школьного возраста (мальчики) // Гигиена и санитария. — 1910, № 17. - С. 8-12.
12. Дунаевская Т. Н. Изучение секулярного тренда длины тела на территории СССР // Вопросы антропологии. - Тарту: ТГУ, 1985. - С. 49.
14. Игнатьев М. В. Анализ антропологических данных при построении стандартов // Теория и методы антропологической стандартизации применительно к массовому производству изделий личного пользования. - М., 1959.
15. Лескова А. П., Гальченко А. Г. О влиянии некоторых внешних факторов внешней среды на развитие детей дошкольного возраста сельской местности // Основные закономерности роста и развития детей и критерии периодизации. - Одесса, 1975. - С. 105-106.
16. Менделеева Ю. А. Физическое развитие новорожденных в Ленинграде // Вопросы охраны материнства и детства. — Л., 1946. - С. 51-63.
17. Попов Д. Т. О физическом развитии новорожденных // Вопросы охраны материнства и детства. — М., 1969, № 14. —С. 10-12.
18. Резников С. Г., Денисов А. П., Ширинский В. А. Физическое развитие внебрачных детей раннего возраста // Гигиена и санитария. — 1989, № 9. — С. 86-87.
19. Савченко К. А., Заболотная СВ. Изменение размеров тела новорожденных во времени // Вопросы антропологии. - Тарту: ТГУ, 1985. - С. 65-66.
20. Сила Р. В., Теосте М. Э. О причинах акселерации развития организма девочек // Десятая научная конференция по возрастной морфологии, физиологии и биохимии. — М., 1971, т. II, ч. II. - С. 197-198.
21. Циборовская О. М., Неделько В. П. Влияние некоторых факторов на физическое развитие детей младшего школьного возраста // Труды VIII съезда гигиенистов Украинской ССР. - Киев, 1971. - с. 117-119.
23. Янкаускас Р. Влияние социальных факторов на показатели физического развития (по литовским палеоостеологическим материалам) // Новости спортивной и медицинской антропологии. - М., 1990, вып. 2. - С. 185-186.

24. Alaimo K., Olson C. M., Frongillo E. A. Low family income and food insufficiency in relation to overweight in US children. Is there a paradox? // Arch. Pediatr. Adolesc. Med. - 2001. - Vol. 155, № 10. - P. 1161 - 1167.
25. Andersen E., Andersen H., Hutchings B etc. Hojde og vaegt hos danske skoleborn 1971-72// Ugeskr. Caeber. - 1974. - Vol. 136, № 50. -P. 2796-2802.
26. Bhandari Nita, Baht Rajiv, Taneja Sunita, de Onis Mercedes, Bhan Maharajk. Growth performance of affluent Indian children is similar to that in developed countries// Bull. World Health Organ. - 2002. - 80, № 3. - P. 189-195.
27. Casey P. H., Szeto K., Lensing Sh., Bogle M., Weber J. Children in food - insufficient, lowincome families// Arch. Pediatr. Adolesc. Med. - 2001. - Vol. 155, № 4. - P. 508 - 514.
28. Chamla M. C. Stature et niveau economique en France// Antropologie. - 1961. - 65, № 3-4. - P. 277-280.
29. Crooks Deborah L. Child growth and nutritional status in a high poverty communiti in Eastern Kentucky// Amer. J. Phys. Anthropol.- 1999. - 109, № 1. - P. 129.
30. Cwirko-Godycki M. Les recherches onto-genetiques sur les enfants et les adolescents entre 3 et 18 ans en Pologne Populaire// Przegł. Antropol. - 1969. - 35, № 1. -P. 113-118.
31. Glavce C, Greentesku-Jop S. Quelques donnees concernant le developpement plusique des enfants marocains (de 8 et 9 ans) en fonction du degre d'urbanisation et du milieu socie- economique// Annu roum. anthropol. - 1976. - 13. P.- 49-51.
32. Henrotte J. G. La variabilite socioprofessionnelle des caracteres biologiques en Inde// Rev. Soc. biometr. Humaine.
33. Kaufmann H. Le probleme de la croissance en Suisse// Arch. Suisses anthropol. gen. - 1976. - 40, № 1. - P. 73-83.
34. Michaelsen K. F., Weaver L., Branca F., Robertson A. Кормление и питание грудных детей раннего возраста. Методические рекомендации с особым акцентом на республики бывшего Советского Союза. - Copenhagen, 2001. - 369 p.
35. Miesowicz I. Porownanie rozwoju fizycznego dzieci i mlodziezy z trzech roznych srodowisk miejskich// Prace i materialy naukowe IMD. - 1964, II. - s. 125-137.
36. Oliver G., Passier H. The influence of socioprofessional factors and family demension on anthropometric characteristics// J. Hum. Evol. - 1977. - Vol. 6, № 2. - P. 155-158.
37. Tanner I. M. Growth as measure of the nutritional and hygienic status of a population // Horm. Res.- 1992. - V.38, № 51.- P.106 - 115.
38. Valsik J. A., Labanc J. Cross, Gewicht und Hautfaltendicke arbeitender und studierender Jugendlicher// Anthropol. kozl. - 1975, Bol. 19, № 2. - S. 201-206.
39. Wolanski N., Lasota A. Rozwoj fizyczny dzieci i mlodziezy wiejskiej w wieku od 2 do 20 lat na tie rozwoju ich rowiesnikow z miasta// Prace i materialy naukowe IMD. - 1965, II. - S. 262-265.